

IV. ÍRÁSOS HOZZÁSZÓLÁSOK

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
ANDORKA RUDOLF: Hozzászólás Heller Mária - Némédi Dénes - Rényi Ágnes "Népesedési viták Magyarországon 1960-1986" c. tanulmányához.....	146
HOÓZ ISTVÁN: Eszrevétel Heller Mária - Némédi Dénes - Rényi Ágnes "Népesedési viták Magyarországon 1960-1986" c. tanulmányáról.....	151
MILTÉNYI KÁROLY: Vélemények a népesedési kérdés vitáiról.....	154
SZEPESI GYÖRGY: Hozzászólás Heller Mária - Némédi Dénes - Rényi Ágnes "Népesedési viták Magyarországon 1960-1986" c. tanulmányához.....	167
TÍMÁR JÁNOS.....	175

Az elmúlt évtizedek népesedési vitáinak tudományos igényű feldolgozása dicséretes vállalkozás, mert hozzájárulhat a népesedési helyzet és a népesedéspolitika közvéleményi hátterének jobb megismeréséhez és megértéséhez. Ennek a tanulmánynak alapját kétségtelenül nagy munka képezi, a szerzők a sajtóban megjelent igen nagyszámú cikket néztek át. Mégis nagyon lényeges hiányérzeteimet szeretném kifejezésre juttatni. Ezek a hiányérzetek - a célkitűzéssel való egyetértésem és nagy munka méltánylása dacára is - két gyökérből erednek. Ezek:

1. A szerzők szinte egyáltalán nem térnek ki a tényleges népesedési helyzetre, a termékenység színvonalának 1960 óta történt kisebb hullámzásait meg sem említik. Pedig enélkül nem lehet a különböző időpontokban kinyilvánított véleményeket teljesen megérteni, helyesen értelmezni.

2. Nem foglalkoznak az 1960 óta bevezetett népesedéspolitikai intézkedésekkel és azok hatásaival. Csupán azt említik, hogy volt egy népesedéspolitikai határozat 1973-ban és egy másik 1984-ben. Ezekon kívül is több lényeges népesedéspolitikai lépésre került sor az általuk vizsgált időszakban, továbbá az 1973. évi határozatban szereplő intézkedések sokrétűek voltak /családi pótlék emelés - a művi abortusz teljes szabadságának kisebb korlátozása/. Ezeknek az intézkedéseknek teljes körű és differenciált kezelése nélkül nem lehet a népesedési vitát megérteni.

3. A demográfiai szakirodalommal alig foglalkoznak. Szinte teljesen kihagyják a szakfolyóiratokban megjelent munkákat és a könyvméretű szakkiadványokat, valamint a könyveket. Így a vita bemutatása féloldalas, sőt egyes esetekben kifejezetten torzított. Hozzájárul ehhez az is, hogy a demográfusok legtöbb esetben egy kalap alatt szerepelnek, mint "a szakemberek", "a szakértők", az idézett álláspont szerzőjének megemlítése nélkül, holott a demográfusok nagyon eltérő helyzetben voltak és sok tekintetben eltérő álláspontra helyezkedtek egymástól.

Konkrétan a következő fő kérdésekben szeretném a tanulmány mondanivalóját kiegészíteni, módosítani, annak ellentmondani:

1. Az 1950-es évek végétől kezdve a népesedési helyzet, először az igen alacsony, a reprodukciót nem biztosító termékenység, később a romló halandóság is, valóban nagyon aggodalmat keltő volt. Azoknak, akik a népesedési vitában erre a figyelmet felhívták, igazuk volt.

2. A Demográfia 1964. évi 3-4. számáig az előbb említett tényt a demográfusok egyike sem tette szóvá a közönség által olvasható publikációban. Ez az emlékezetes 1964. évi 3-4. szám a Némediek tanulmányában is említett Kossuth Klub-beli vita után, annak hatására született meg, pontosabban annak következtében, hogy az elnöklő Péter György a vita összefoglalójában tudomásom szerint /nem voltam jelen/ igazat adott az íróknak abban, hogy a népesedési helyzet aggasztó. Sem az 1964 végéig tartó hallgatásért, sem az azt követő évekbeni viszonylag kevés közsajtóbeli hozzászólásért nem tehető felelőssé egyetlen ma Magyarországon aktív demográfusként működő személy sem. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az írók tették szóvá a sajtóban, hogy a népesedési helyzet aggasztó, tehát eléltak egy feladatot, amelyet valakinek el kellett látnia.

3. Úgy értelmeztem a tanulmányt, hogy azt sugallja /bár nem mondja ki/, hogy az 1973. évi művi abortusz szigorítást az írók agitációjának hatására, az ő nézeteik befolyása alatt vezette be. Ezt bizonyítás nélkül sugallni nem lehet. Érdekes lenne dokumentumok alapján felderíteni, kinek a hatására, kinek a javaslatára született a művi abortusz szigorítás. Hozzá kell persze tennem, hogy a megszületett rendelet sokkal kisebb fokú szigorítást valósított meg, mint amit korábban Fock Jenő az országgyűlésen bejelentett.

4. A tanulmány nem említi meg, hogy a Munkaerő és Élet-színvonal Távlati Tervezési Bizottság az 1967-1972 időszakban sok munkával kidolgozott egy távlati népesedéspolitikai koncepciót. Ebben megfogalmazta a véleményem szerint ma is teljesen helyesnek mondható, követendő és alkalmazása esetén eredményes népesedéspolitika alapelveit. Kifejezetten megfogalmaztuk azt az elvet, hogy a művi abortusz /lásd: Huszár és szerzőtársak, Gazdaság 1969/3 és Huszár-Timár cikke,

1973/ teljes szabadságán nem szabad változtatni. Ennek fényében még inkább érthetetlennek tűnik, hogy milyen befolyások hatása alatt született az 1973. évi korlátozás.

5. A tanulmány nem tesz említést arról, hogy a Demográfia 1973. évi 1. számában megjelent Mikolás Miklós tanulmánya az abortusz-legalizáció hatásairól. Ennek befejező részében azt a következtetést vonta le, hogy "jelenlegi szélsőséges abortuszgyakorlatunk hosszabb távon alkalmatlannak bizonyult a családi és a tágabb közösségi harmónia elősegítésére, a családtervezéssel kapcsolatos gyakori konfliktushelyzeteknek a társadalmi fejlődéssel összhangban lévő feloldására". Mikolás Miklós nem volt demográfus. A népesedési vita történetéhez az is hozzátartozik, hogy amikor Cseh-Szombathy Lászlóval és Vukovich Györggyel vitacikket kívántunk írni a Demográfiában, amelyben a MÉB által elfogadott népesedéspolitikai elvek szellemében a szabad abortusz rendszer mellett kívántunk állást foglalni, a főszerkesztő kifejezett kívánságára ettől elálltunk, és egy olyan tanulmányt írtunk, amely Mikolás munkájának módszertani hibáira mutatott rá. Ennek a közlésére a főszerkesztő hajlandónak mondta magát - igaz, a közlésre csak egy év múlva került sor /Demográfia, 1974. 1.sz./.

6. A Heller-Némedi-Rényi tanulmány több ponton, a legkifejezettebben a 81. oldalon azt sugallja, hogy a népesedési vitában tulajdonképpen nem a népesedési helyzetről volt szó, nem ez volt a vita tétje, hanem "a népiesség mint irányzat legitimitása és a hatalom nemzeti illegitimitása". A magam részéről őszintén állíthatom, hogy a népesedési vitához való hozzászólásaimban semmiféle hátsó gondolat sem vezetett, hanem egyszerűen az, amit mindig kimondtam, amikor erre lehetőségem nyílt, hogy tudniillik a népesedési helyzet aggasztó és népesedéspolitikai eszközökkel lehet és kell a termékenységet az egyszerű reprodukcióhoz elégséges szintre emelni. Azt hiszem, hogy a népesedési vita sok más résztvevője ugyanilyen világos szándékkal, hátsó gondolatok nélkül szólott hozzá a kérdéshez.

7. A tanulmányból - érzésem szerint - sok olvasó azt a következtetést fogja levonni, hogy azok, akik a népesedési helyzet miatt aggódtak és egy népesedéspolitika mellett foglaltak állást, a művi abortusz betiltását követelték. Ez nem felel meg a valóságnak.

Nem csak én magam, hanem a vita legtöbb résztvevője egy olyan népesedéspolitikát javasolt, amely a gyermekes családok anyagi helyzetének javításával, költségeik és terheik csökkentésével javasolta a gyermekszám növelését elősegíteni /az egyszerű reprodukció szintjére vagy annál egy kissé magasabb szintre, mint azt a MÉB megfogalmazta/, és sohasem javasolta a művi abortusz szigorítását. A népesedési vita ezen résztvevői és közöttük én is lehetségesnek és kívánatosnak tartottunk egy olyan népesedéspolitikát, amely tiszteletben tartja a családok, a nők szabad döntését a gyermekeik számáról, és ugyanakkor elősegíti az ország, vagy a társadalom, vagy a nemzet jövő fejlődése szempontjából legjobbnak látszó gyermekszám szint elérését. Teljes tévedés tehát a tanulmánynak az a sugallata, hogy a népesedéspolitika szükségszerűen konzervatív nézetekre támaszkodik.

A tanulmány több esetben említi hozzászólásaimat a népesedés kérdéseire és ezeket értelmezi. Ezek az értelmezések több esetben helyesbítést igényelnek. Nevezetesen:

1. A 46. oldalon említik az Élet és Tudomány 1968. évi 38. számában megjelent cikkemet és annak mondanivalóját úgy értelmezik, hogy "megítélése pozitív, megnyugtató: közeledünk a gazdaságilag optimálisnak tekintett születési arányszámhoz". Ez 1968-ban megfelelt a tényeknek, 1967-ben 2008, 1968-ban 2060 volt a teljes termékenységi arányszám, tehát az 1962. évi mélypontról több mint 10 százalékkal emelkedett és további körülbelül 5 százalék elég lett volna az egyszerű reprodukció szintjének eléréséhez. Az idézett hely előtt azonban leszögeztem, hogy a megelőző években a születésszám túlságosan alacsony volt és ez fennmaradása esetén két-három évtized múlva súlyos gazdasági problémákat okozhat.

2. A 46. oldalon a Valóság 1969. évi 3. számában megjelent tanulmányomat úgy értelmezik, mint "a témára vonatkozó tudósi érvényesség-igény bejelentését", és szerintük "delegitimálja a laikus hozzászólásokat, az írói, publicista, vagy laikus olvasótól származó azonos értékű kompetencia igényeket". Szeretném kijelenteni, hogy nem volt szándékom azt sugallni, hogy írók, publicisták és mások ne szóljanak hozzá a népesedési kérdéshez, nem kívántam őket "delegitimálni".

3. A 74. oldalon azt sugallják, hogy a Népszabadság 1984. évi március 28-i számában megjelent interjúmban sértettség, kellemetlen érintettség fejeződik ki. Szeretném leszögezni, hogy szerzői által sem éreztem magam sértve vagy kellemetlenül érintve. Csak arra gondoltam, amit ki is mondtam az idézett részben.

4. Az 63. oldalon azt állítják, hogy a Kulcsár Kálmán szerkesztette 1983. évi népesedés és népesedéspolitika kötet egyszerűen kicsit átdolgozott változata az 1981. évi hasonló című konferencia előadásainak. Ténylegesen 5 tanulmány van a Kulcsár-féle kötetben, amelynek szerzői hasonló tanulmánnyal szerepelnek az 1981. évi konferencia kötetében is, ezzel szemben 4 tanulmány kimaradt az 1981. éviéik közül, és belekerült 4 új tanulmány /köztük a Vukovich Györggyel írt tanulmányunk/ a kötetbe. Ebben a tanulmányunkban - ellentétben az 63. oldalon szereplő állítással - azt bizonyítottuk, hogy a népesedési magatartást lehet olyan mértékben befolyásolni, hogy az egyszerű reprodukció szintjét elérjük, és hogy a pénzügyi társadalmi juttatások emelése hatott, a művi abortusz szigorítása viszont nem hatott a családok gyermekszámára. Ezt külföldi példákkal is igazoltuk.

5. A 87. oldalon az 1987-ben megjelent könyvemre hivatkoznak azon nézetük alátámasztására, hogy nagyon ingatag alapon áll az a gondolat, hogy a gyermeknevelés költségei egy részének átvállalása a társadalom részéről a gyermekszám növelése irányában hat. Szeretném hangsúlyozni, hogy remélem, hogy könyvem teljes elolvasása után minden olvasó az ellenkező következtetésre jut, tehát, hogy családi pótlékkal és hasonló juttatásokkal lehet /igaz, kismértékben, de az egyszerű reprodukcióhoz elegendő mértékben/ a gyermekszám növelését elősegíteni.

Attól tartok, hogy ha én ennyi helyen félreértelmezve találkoztam gondolataimmal, akkor más idézett szerzők is így járhatnak. Ezért érdemes lenne a tanulmányt az összes idézetteknek megmutatni és tőlük hozzászólásokat kérni.

Budapest, 1988. május 28.